

Osvrt o pobačaju života i negaciji smrti

Luka Janeš*

Sažetak

U ovom članku nastojimo odrediti semantičku konstelaciju s jedne strane oživotvorenja, a s druge smrtonosivosti unutar odluke na čin pobačaja, te okolnosti koje ga uvjetuju. Pritom nastojimo odrediti što u toj složenoj situaciji osobi predstavlja život, a što smrt — u vidokrug evaluacije postavljajući sociološku, psihološku, filozofsku, teološku i bioetičku segmentaciju, s ciljem da tu višeslojnu, najzad tabuiziranu problematiku, nastojimo elaborirati na dostatno zasićen način, koristeći stavke pluriperspektivizma i transdisciplinarnosti kao metodičku orijentaciju.

Ključne riječi: pobačaj; život; smrt; mereologija; orijentacija; pluriperspektivizam; transdisciplinarnost

Uvod

Dijalektički splet života i smrti prisutan je u nebrojenim raspravama kroz stoljeća ljudske povijesti, evaluiranih mnogobrojnim beletrističkim i znanstvenim doprinosima. Rasprava se u globalnom razmjeru intenzivira posljednjih pedesetak godina, uz evaluacijsku ekspanziju bioetičke problematike i njihovu mnogobrojnu elaboraciju, preciznije od 1971. godine i čuvenoga pionirskoga bioetičkoga djela *Bioetika: Most prema budućnosti* američkoga onkologa Van Rensselaer Pottera (2007), u kojem su mostovno spojene biomedicinske te društvene i humanističke discipline.¹ U tom kontekstu splet života i smrti biva elaboriran

* Doc. dr. sc. Luka Janeš, Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu. Adresa: Jordanovac 110, 10000 Zagreb, Hrvatska. ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-8279-6414>. E-adresa: luka.janes@ffrz.unizg.hr

Članak je prošireno i doručeno predavanje održano na međunarodnom znanstvenom skupu „O abortusu interdisciplinarno“, u organizaciji Fakulteta filozofije i religijskih znanosti, Teološkoga fakulteta Sveučilišta u Ljubljani i Fakulteta kanonskoga prava Papinskoga sveučilišta Gregoriana u Rimu, 27. listopada 2022. godine na Fakultetu filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu.

1 Osim Pottera, vrijedno je spomenuti i Fritza Jahra, “oca europske bioetike” i kovelja koncepta bioetičkoga imperativa. Za više o ulozi Fritza Jahra u odnosu na razvoj europske bioetike usp. Rinčić i Muzur, 2012.

uz naglasak na razumijevanje, odgovornost i zaštitu života unutar ere obilježene mehanizacijom i digitalizacijom ljudskog bića.

Unutar pak horizonta bioetičkih rasprava, pitanje pobačaja,² posljednjih četrdesetak godina, predstavlja nezaobilazan segment. Ipak, unatoč kvantiteti i intenzitetu općega javnoga raspravljanja povezanoga s, primjerice, zakonskim pravom na pobačaj (Hrabar, 2015), prizivom savjesti i moralnosti, nadalje pitanjem kada zapravo započinje biološki,³ a kada duhovni život i dr., čini se da rasprava uobičajeno poprima ideološki binarni kolorit crno–bijelih tonova. Pri čemu pobačaj, kao iznimno višeslojna problematika, često biva marginaliziran i sveden isključivo na pojedinačno odlučivanje majke, što pod raznim tabuima i nelagodama obilježenom konstelacijom potencijalnoj majci budi osjećaj otuđenosti (Giacomo et al., 2021), te pri čemu se život i smrt osuđuju na proizvoljna, često puta mitološki obojena obilježja. Položenih u neprijateljske ideološke tabore “za” i “protiv”, čiji sukob (Alvarez Manninen, 2014) poprima najjasniju reperkusiju u vidu očitoga utjecaja na odluke trudne ženske osobe. U ovom radu postavljamo hipotezu da je pritom riječ o svjetonazorskoj instrumentalizaciji koja predstavlja orijentacijski neprimjereni utjecaj te osobi otežava donošenje ispravne odluke, udaljavajući nas od adekvatnoga odgovora na pitanje što je život, a što smrt.

Stoga je cilj ovoga rada ponuditi određene intencionalne (Pivčević, 1997, 58) smjerokaze za orijentacijsko određivanje kontekstualnosti čina pobačaja, koji seže u razmjeru između psihofizičkoga zdravlja osobe, utjecaja i postavljanja njezine okoline te mnogobrojnih odjeka koji se u toj konstelaciji nameću i isprepliću na platformi suodnošaja života i smrti, uz naglasak na teleologiju bioprotekcionizma, pri čemu nastojimo odrediti što bi fenomeni života i smrti imali značiti u ovoj osebujnoj isprepletеноj okolnosti koja ovija problematiku pobačaja. Kroz tu široku horizontnost manifestacija, pojedinačnih slučajeva i problemskih konstelacija koje iz njih izviru, kao pokušaj predmetne sinteze koristimo metodološke postulate pluriperspektivizma i transdisciplinarnosti, svojstvene orijentacijskoj disciplini integrativnoj bioetici.

U ovom članku kao temeljnu zadaću postavljamo određivanje, razumijevanje, kontekstualno sabiranje i jasno određivanje što je život, a što smrt. Što je oživotvorenje, a što usmrćivanje, postavljeno u kontekst zamršene i višeslojne problematike medicinski induciranoga pobačaja. Pritom je kategorički postavljen zahtjev za očuvanjem života, analogno i za negacijom smrti — pogotovo smrti uzrokovane nerazumijevanjem, odbacivanjem odgovornosti i nevaljaloga kori-

2 »Abortus [...] Pobačaj (pometnuće, pobačaj), izgon ili odstranjenje ploda iz maternice prije isteka 28 tjedana trudnoće. Prema trajanju trudnoće a. se dijeli u *rani* (do 16 tjedana) i *kasni* (17 do 28 tjedana). Prema kliničkim simptomima dijeli se u *prijeteći* (a. *imminens*), *započeti* (a. *incipiens*), u *tijeku* (a. *in tractu*), *potpuni* (a. *completus*) i *nepotpuni* (a. *incompletus*)« (Brozović, 2006, 12).

3 U prilog kompleksnosti te problematike Valentin Pozaić (1987, 48) navodi: »U čovjekovu, naime, životu nije moguće odijeliti fizičko i biološko od ljudskog. Istodobno, biološko nije moguće jednostavno poistovjetiti s ljudskim, kao što samim domišljanjem nije moguće nadomjestiti doprinos biološkog i fizičkog.«

štenja pojmova i odnosa, koje uz opetovanu medijsku pompu i izostanak adekvatne reakcije kulturu života lako transmudiraju u kult smrti.

1. Pitanje medijske recepcije i rezonancije (medijska bipolarnost i društvo spektakla)

Pitanje medicinski inducirana prekida trudnoće posljednjih godina sve intenzivnije senzacionalistički puni medijske redove i stupce, pri čemu mnoga bitna pitanja i odgovori bivaju preskočenima i zanemarenima, prvenstveno ona povezana sa psihičkim i ontičkim stanjem trudnih ženskih osoba, nad čijim se sudbinama odvijaju razne medijske peripetije, unutar kojih pitanje života i smrti dobiva samo formalnu, narativnu, najzad simboličku vrijednost. Pobačaj nažalost sve više postaje djelom medijskoga spektakla (Debord, 1999), visoko iskoristiva stavka za sabiranje “klikova”, “lajkova” i otvaranje portalskih i društveno–mrežnih komentatorskih arena u kojima se provode raspravni monolozi bez nakane za razumijevanjem i preciznim stupnjevanjem problematike, te putem kojih se na najprizemnji mogući način održava binarna društvena ideološka podjela i nadalje stigmatizira okolnost pobačaja, a također i mnogobrojna argumentacija usmjerena za i protiv toga tabuiziranoga čina. Na taj način, manifestirajući svojevrсни pobačaj društva u širokom povijesnom moralnom kontekstu, iziskuje jasnu, široku, pluriperspektivističku orijentaciju bioprotekcionizma.⁴

Unutar spomenutih domena, kao jedan od temeljnih argumenata redovito se navodi institucija privatnoga nasuprot javnomu prostoru odluke. Fokus odgovornosti povezan s odlukom za pobačaj usmjerava se, te u pravnom, duhovnom i filozofskom kontekstu determinira isključivo spram trudne ženske osobe,⁵ uz naglasak na činjenicu da je to najzad njezino tijelo, te da je isključivo ona ta koja ima posvemašnju nadležnost (moralnu, pravnu, medicinsku) nad odlukom vezanom uz izvođenje ili neizvođenje čina pobačaja. Naime, uzmimo u obzir evaluacije da govoreći o plodu govorimo o implementiranom muškom spermiju unutar ženske rodnice te njegovoj integraciji sa ženskom jajnom stanicom, na taj način formirajući novo biološko tijelo, te novi prostor ljudskoga duha. Utoliko tlo argumenta o “vlasništvu nad tijelom” postaje klimavo, otvarajući novi horizont problematike, prije svega obilježen pitanjem ne bi li i mušku osobu suučesnika u činu oplodnje

4 Damir Smiljanić (2011, 246) napominje da je »teleološka tangenta sviju bioetičkih pozicija i intencija, iz kojih god domena i disciplinarnih uglova dolazili, kao orijentir djelovanja i promišljanja bioetičkih pitanja postavljaju vrijednost života po sebi, bez obzira što taj život i vrijednost u određenim konstelacijama označava, napominjući da upravo to vrijednosno rangiranje određenih situacija, primjerice singerovskog tipa, predstavlja aktivni raspravni djelokrug moderne bioetike.« U nastavku članka dodaje: »Budući da niti jedan bioetičar neće tvrditi da je život nešto što nije vrijedno zaštite, nameće se zaključak da je bioetički pogled na svijet u znaku očuvanja života kao vrijednosne veličine — ne radi se jednostavno samo o biocentrizmu, nego (da upotrijebim jedan neologizam) o bioprotekcionizmu.« (Smiljanić, 2011, 248).

5 Ona, dodajmo, u toj psihički nelagodnoj situaciji iziskuje pomoć i stručnu orijentaciju te u vlastitom aranžmanu teško može donijeti adekvatnu dugoročnu odluku.

trebalo što god priuipitati, odnosno nije li i njegovo tijelo sada dijelom ploda koji se razvija u majčinoj utrobi. Kao dodatnu argumentaciju na ovom mjestu dalo bi se uvesti fenomenologijsku distinkciju između *Körper* i *Leib*, između biološkoga (objektivnoga) i iskustvenoga (subjektivnoga) tijela (Wehrle, 2020), obznanjenu Husserlovom mišlju, a koja u refleksiji njemačkoga psihijatra i filozofa Thomasa Fuchsa zadobiva praktični psihopatološki iskorak u vidu egzistencijalno–fenomenološkoga istraživanja tjelesne intersubjektivne prostornosti. U knjizi *Ecology of Brain: The Phenomenology and Biology of the Embodied Mins* Fuchs (2018, 14) on navodi: »Ako me netko pozdravi pružanjem ruke, za mene to ne predstavlja unutarnji, ‘mentalni čin’ koji uključuje kretanje fizičkoga tijela kao vanjskoga simbola. Umjesto toga, ta osoba za mene je prisutna na temelju svojega pozdrava, u njegovoj ispruženoj ruci. Nasuprot tomu, tijelo se kao rezultat otkriva kao fizičko tijelo (*Körper*), kao objektivizacija. To se već događa u svakodnevnom iskustvu gdje tijelo dobiva vanjštinu poput drugih predmeta koji se mogu vidjeti ili dodirnuti. Međutim, kao što je primijetio Husserl, nikad se ne konstituira kao puni objekt koji bi bio uprotivljenje nama. Štoviše, pokazuje neobičan fenomen ‘duple senzacije’ (*Doppelempfindungen*; Husserl 1973a, 378).«⁶

Povratno, raspravljajući o odnosu privatnoga i javnoga prostora u kontekstu okolnosti pobačaja, uz subjektivnost majčine odluke veže se i argument privatnosti prostora odluke. U tom kontekstu paradoksalnom se čini situacija u okolnosti pojedine osobe, gdje je stvoren svojevrsni *big-brother* slučaj koji je svakodnevno senzacionalistički ispunjavao medijske sadržaje, predstavljajući javni događaj *par excellence*, kroz koji su se, između ostaloga, nastojali naći krivci unutar medicinskoga sustava, rupe unutar zakonodavnoga i moralnoga sustava te pravovjernost sintagme “prava na odluku”. Naime, pitanje je koliko je dotična osoba, čija teška životna situacija neminovno pobuđuje sažaljenje i suosjećanje, uz toliku medijsku halabuku i mogla donijeti suprotnu odluku. Također, vrijedi napomenuti da je (svjesno ili ne) zastupala i bila zastupana svjetonazorskom *pro-choice* pozicijom (Gupta, 2014), koja uobičajeno zauzima osuđujući stav spram ikojega pokušaja pristupa situaciji iz drugačijega ugla prosudbe.⁷

Pa su tako plauzibilne hipoteze o fetusu kao ljudskom biću, o činu abortusa kao činu usmrćivanja, o odluci majke da rodi dijete unatoč razvojnim poteškoćama ploda⁸ itd. promatrane jednosmjerno, primjerice isključivo kao manifestacija “klero–fašističkoga” nazadnoga ideološkoga opredjeljenja. U ovom osvrtu nastojimo propitati jesu li dotični stavovi zaista manifestacija “nazadne arhaike” koja nema što tražiti u suvremenim javnim i privatnim raspravama vezanima uz pobačaj, ili ipak nije riječ o toliko binariziranoj i bipolariziranoj argumentacijskoj shemi, te se iz navedenih mogu izvesti valjani argumenti za orijentaciju pri donošenju odluka o pobačaju u pluriperspektivističkoj i transdisciplinarnoj platformi razmatranja i

6 Citate koji su izvorno na engleskom jeziku preveo je autor rada.

7 Time se ne nastoji ustvrditi da je medijski pritisak odredio odluku dotične osobe, nego da u situaciji kada se medijski odrede jasno binomizirane pozicije, tada više nema prostora za raspravu i dijalog.

8 Bez obzira na krajnju kompleksnost i teškoću medicinske i egzistencijalne situacije u kojoj se našla dotična osoba, te teškom oštećenju njezina ploda.

djelovanja. Na to pitanje osvrćemo se u kasnijim paragrafima članka, a slijedi evaluacija u sferi kontekstualizacije odnosa života i smrti unutar suvremene kulture.

2. *Mereologija života i smrti*

O isprepletenosti života i smrti detaljno iznosimo u članku *Život kao medij smrti?* (Janeš, 2019), a iz njega ovdje kao ključno izdvajamo mereološku komponentu, te također onu hermeneutičku usmjerenu na tumačenje. Naime, mereologija je matematička disciplina koja se bavi odnosom dijelova i cjeline (Potrč, 2017), pri čemu ukazujemo na važnost postavljanja primjerene kontekstualizacije pri prosudbama o činu pobačaja i odjecima koji iz njih imanentno proizlaze. Nakon do sada izloženoga, iz uvodno kritizirane binarizacije života i smrti crno–bijelom metodom, ovdje sada izvire čitav novi kolorit nijansi koje iziskuju dodatno raspravno proširenje, a sa svrhom ojačavanja odluke, a ne zamagljivanja akcije relativizacijom pluraliteta obilježja.

Naime, ako kao meritorni prihvatimo horizont mereološkoga uvažavanja raznih dijelova unutar određene raspravljačke sfere, onda valjano možemo raspravljati i o smrti volje, smrti budućnosti, smrti ploda, smrti odnosa unutar bračne ili vanbračne zajednice ženske i muške osobe, potencijalne argumentacijske smrti ne uvažavanjem kao valjanih navedene čimbenike, ali i mnoge druge koji ovijaju čin pobačaja. Također možemo govoriti i o životu prihvaćenoga tereta podizanja i odgajanja osobe s psihofizičkim oštećenjima, životu koji će dobiti viši smisao nakon odluke za rađanje djeteta iz neželjene trudnoće, životu okoline koji će razbujati i afirmirati svoj sjaj pri pomaganju majci koja se odluči na čin rađanja, mogućnosti da majka zadobije smisao života nakon što ipak rodi dijete čije joj porođenje u početku pobuđuje tjeskobu izazvanu tragičnom realnošću nemogućnosti imanja djeteta.

Napominjem da u ovom članku ne zauzimamo navijačku stranu ni za jedan od iznesenih argumenata pojedinačno i dekontekstualizirano, nego nastojimo prezentirati tezu da su svi ti argumenti u općoj fenomenološkoj sferi odluke legitimni i vrijedni korištenja, no isključivo u ispravnoj i jasno određenoj konstelaciji i orijentaciji upravljenoj zaštiti života u makro–evaluacijskom kontekstu. Ipak, temeljna hipoteza koju branimo jest da je ono što obilježava ljudsku kulturu načelno održavanje, oplemenjivanje i širenje kvalitete života kao temeljne vrline, a ne smrti. Utoliko vrijedi filozofijski odrediti život kao mogućnost kretanja, širenja i suodnošenja (Janeš, 2020), a smrt je manifestacija pasivnosti, hladnoće, sužavanja prostornosti i nemogućnost komunikacijske harmonije.

3. *Poticaj na život vs. nedovoljna dostupnost podataka i deficit psiho–socijalne podrške i orijentacije*

Nadalje, smatramo da bi postavljene hipoteze i argumenti svakako trebali pronaći svoje zasluženo mjesto u psihološkim i medicinskim priručnicima pomoći

osobama koje se nađu u situaciji pobačaja. Tvrdimo da je zabrana pobačaja bilo koje vrste, posebice pravna i medicinska (Nižić i Goga, 2020) u ovom kontekstu iznimno štetna. Neki od razloga za iznesenu tvrdnju su sljedeći: povećan broj ilegalno izvedenih pobačaja koji sa sobom nose mnoge pravne i medicinske rizike (Faundes i Hardy, 1997), daljnja dualizacija i ideologizacija rasprave, udaljava-nje od mereološkoga kontekstualiziranja situacije koja prethodi pobačaju te onih potencijalnih koje ishode iz čina pobačaja i dr. Time nipošto ne opravdavamo niti deklarativno promičemo čin pobačaja, nego argumente nastojimo postaviti u mozaik zaštite života. Zaštite života majke, zaštite života ploda, zaštite života oca, zaštite života obiteljske i društvene okoline oca i majke, zaštite koncepta dostojanstva osobe kao temeljne pravne tekovine (Begić i Golubović, 2017).

3.1. *Zaštita života*

Prije svega — zaštite života semantički zahvaćene kao temeljnu karakteristiku kulture obojene bioetičkim senzibilitetom (Zagorac, 2018), specifičnim obiljež-jem koje našu kulturu i njezin civilizacijski sociološko–pravni okvir održavaju na planetu Zemlji, unatoč nebrojenim ratovima, animozitetima, pokoljima i društvenim nepravdama odvijanima kroz stoljeća ljudske povijesti. Života kojemu kao pojedinci te kao vrsta težimo bez obzira na mnogobrojne izazove, prijepore i zidove na putu dolaska do zaštite dostojanstva osobe kao temelja općeg, te svakako i suvremenoga humanizma, u općem horizontu društvenoga su–biva-nja. Tvrdimo da, unatoč raznovrsnim izazovima, nipošto ne smijemo odustajati i predavati se kultu(ri)⁹ smrti, nego prije svega nastojati zaštititi život i životnost na način da ih razumijemo iz raznih uglova pojavnosti, održivosti i isprepletenosti u kontekstu društvene zajednice živućih osoba i okolnosti koje ih uvjetuju, na taj način životu prilazeći iz integrativno bioetičkoga ugla rasprave, fleksibilno argumentirajući i racionalno djelujući, a kao orijentacijsku normu postavljaju-ći i uvažavajući paradigmu zaštite života unutar egzaktnih i konkretnih životnih situacija, a razni drugotni oblici mehaničkog normiranja otežavaju orijentaciju i predstavljaju smrt rasprave.

Jedan od koraka za razumijevanje višeslojne fenomenologičnosti života nemi-novno je holistički pristup začecu života i njegovu prekidu, odnosno životu i smr-ti. Uvodno smo naveli medijski iznimno zastupljena pitanja povezana s vremenom kada zapravo započinje život osobe, te je li fetus živo biće. Široko–obodno rasplitanje odgovara na to “buridanovsko”¹⁰ pitanje nadvladavamo jednostavnim zaključkom da ljudski život zasigurno počinje začecem i nastavlja se razvijati kroz sve stadije prenatalnoga razvoja ljudskoga bića, među koje spada i onaj fetalni razvoj, te nipošto ne počinje smrću. Besplodna pitanja o “službenom biološkom početku života” pri argumentiranju u smjeru moralnoga opravdanja pobačaja,

9 S obzirom na to da kulturu promatramo kao održavanje i oplemenjivanje života, sintagma “kultura smrti” predstavljala bi oksimoron. Stoga koristimo sintagmu “kult smrti” kao jedno od obilježja suvremenoga, ali i mnogih drugih doba čovjeka i izazova na putu kultivacije duha i tijela.

10 O filozofskim aspektima Buridanova magarca usp. Weintraub, 2012.

smatramo, predstavljaju birokratizaciju života. Naime, postavimo pitanje na koji zapravo način jasno definirana stavka o službenom biološkom početku života može umanjiti razne odjeke vezane uz prekid trudnoće.

Ovdje je naprosto riječ o “moralizatorskom umivanju”, odnosno elegantnom psihološkom odbacivanju odgovornosti pri odluci na čin pobačaja. Postavljamo hipotezu da bi raspravu valjalo udaljiti od površnoga etičkoga birokratizma,¹¹ te se usmjeriti na jasne i čvrste temelje rasprave: u kojoj će mjeri majka živjeti nakon odluke na pobačaj (Reardon, 2018), kako će čin pobačaja utjecati na psihološko stanje oca, u kakvim će uvjetima živjeti dijete, je li majka upoznata s raznim psihološkim reperkusijama čina pobačaja, je li majka upoznata s mnogobrojnim psihološkim reperkusijama vezanima uz odluku na rođenje, u kojoj su mjeri majci te informacije službeno ustupljene u ginekološkim klinikama (te koliko tijekom obrazovanja kao opća mjera bontona), u kolikoj je mjeri majci ustupljena psihološka podrška tijekom odluke na pobačaj i nakon čina pobačaja. U kojoj, primjerice, mjeri pri svim tim pitanjima mogu pomoći teološke perspektive? (Matulić, 1997).¹²

U kojoj je mjeri osigurana socijalna i karitativna pomoć majci koja se unatoč neželjenomu začecu djeteta odlučila za porod, te u kojoj je mjeri osigurana pomoć djeci koje majke nakon neželjenih trudnoća rode i ostave u sirotištima? To su pitanja koja bi, tvrdim, trebala zaokupljati javni prostor u slučaju želje za rješavanjem i olakšavanjem problematike inducirane pobačajem. Sve ostalo nastavak je *status quo*, odnosno, metaforički iskazano: *Urobora* koji sam sebi ždere rep ne nastojeći odgovoriti na pitanje, nego samo produžava agoniju osobe i društva dok “visi na kuki upitnika”.¹³

3.2. Potencijalna prilika za napredak i psiho–socijalna podrška

Takoder, jedan od valjanih argumenata čije je pojavljivanje deficitarno u javnom medijskom prostoru sljedeći je: Zašto odluku na ne–pobačaj ne bismo promatrali u pozitivnoj maniri kao potencijalnu priliku za napredak majke na raznim poljima njezina bića? Zašto se dijete ne bi promatralo prije svega kao poticaj i poziv na kultiviranje vlastitoga bića i okolnosti, te potencijalno očvršćivanje veze između dviju osoba? Zašto se dijete ne bi promatralo kao poticaj za afirmaciju vlastitoga bića i orude pronalaska smisla u nezavidnim životnim situacijama tragičnih obilježja? Viktor Frankl, austrijski psihijatar, neurolog i filozof unutar logoterapijske prakse i egzistencijske analize patnju ne promatra reduktivno i patologijski. Naime, tvrdi da iz teških životnih situacija čovjek može ne samo napredovati i izići čvršći, nego i pronaći smisao. Znakovito navodi: »U egzistencijskoj

11 Nazovimo etičku i bioetičku birokratizaciju novokovanicom “biroetika”.

12 Pri tom segmentu posebice ističemo koncept “svetosti života” kao vrijedan smjerokaz teoloških perspektiva u odnosu na pomoć i zaštitu.

13 Pod tom slikom podrazumijeva se vizualna sličnost znaka upitnika i kuke (klina ili šipke zavrtna na kraju koja služi da se što o nju objesi). Pri čemu čin višenja na kuki upitnika semantički upućuje na situacije kada osoba pod određenim pritiskom biva pasivna i ne može odlučiti o odlukama koje treba donijeti, ili životnim kretnjama ka kojima bi se trebao usmjeriti.

analizi otkriva se smisao patnje, pokazuje se da patnja smisleno pripada životu. Patnja, nevolja, pripadaju životu, kao i sudbina i smrt. Nijedna se od njih ne može odvojiti od života a da se pritom upravo ne razori Njegov smisao. Nevolju i smrt, sudbinu i patnju odvojiti od života, značilo bi životu oduzeti formu, obličje. *Tek pod udarcima malja sudbine, u užarenju patnje njome izazvane, život dobiva lik i obličje*« (Frankl, 2021, 112).

Pritom nam namjera nije promicati glorifikaciju patnje, nego naznačiti da ona može predstavljati prethodnicu, transfer u bolje i određenije sutra. Istovremeno se pitamo: Je li pobačaj jedino rješenje i smjer, je li uklanjanje ploda čin usmrćivanja sviju drugih problema koji se konstelativno nadvijaju nad činom pobačaja? Nije li pobačaj često puta odabir najjednostavnijega puta, koliko god to naizgled ružno i bešćutno djelovalo? Uz sva ta postavljanja pitanja odlučno postavljamo tezu, jasno i nedvosmisleno tvrdeći da je prekid započetoga života čin usmrćivanja, bez obzira koliko se god nekomu ne svijdela estetika takovoga prikaza, bez obzira na nezahvalnost i težinu odluke na pobačaj, bila ona inducirana medicinskom opasnošću spram majke, emocionalnom nezrelošću majke za podizanje i odgoj djeteta, nespremnošću da podiže dijete s psihofizičkim oštećenjima, teškom materijalnom ili socijalnom situacijom u kojoj se potencijalni roditelji nalaze.

Cilj i teleološki doseg uredenoga, kultiviranoga društva je — smatramo — da ustupi dostatnu širinu informacija i reperkusijskih bilanci vezanih uz odluku na pobačaj ili pak očuvanje trudnoće. Potom da, ako se žena ipak odluči ili biva primorana na pobačaj, omogući najveću moguću potporu ženskoj osobi da taj nezavidni čin usmrćivanja ostavi što manje traga, uz stav da najdublji i najteže izbrisivi trag predstavlja smrt ploda, te analogno — poticanje na njegovo počinjenje kao društveno prihvatljivo i dobrodošlo. Najsnažniju potporu primjećujemo u informiranju, obrazovanju i prevenciji pobačaja na način da se ne stupa u spolni odnos bez pomisli da bi on mogao dovesti do začeca (što on biološki, daka-ko, i podrazumijeva), te propagiranje činjenice da višestruki pobačaji (odnosno usmrćivanje djeteta kao da je riječ o odstranjivanju trajno pokvarenoga zuba) nije opće društveno poželjni trend, nego ono predstavlja devijaciju odgovornosti spram očuvanja i održavanja života u generalnoj sferi promatranja, narušavajući dignitet života na općoj sociološkoj razini promatranja.

4. Orijentacija integrativno–bioetičkoga pristupa

Šarolikost problemske pojavnosti i uglova motrišta na njih iziskuje pluriperspektivizam metodologije i transdisciplinarnost pristupa. Dotični su postulati jasno postavljeni i u nizu problemskih sekvenci evaluirani unutar orijentacijske discipline integrativne bioetike. Vezano uz njezino motrišno obilježje, Ante Čović (2007, 65) navodi: »Integrativna bioetika u odnosu prema svom predmetnom području povezuje različite pristupe i perspektive u jedinstveni duhovni horizont, što znači da pluralizam perspektiva, odnosno pluriperspektivizam predstavlja njeno metodološko polazište.«

Dakle, pluriperspektivizam, odnosno višestrukost motrišta, inhrentno je metodološko obilježje integrativne bioetike. U kontekstu rasprave o pobačaju i odgovornoga društvenoga djelovanja spram toga skupa problematike, ono nudi orijentacijsko uporište za pružanje glasa mnogim krakovima pristupa. U dosadašnjem dijelu članka naveli smo samo neke, a krajnja normativna odredba naprosto nije moguća s obzirom na to da svaka pojedinačna situacija iziskuje novu motrišnu kompoziciju i sintezu ovisno o slučaju, okolnosti i dr. Sinteza, odnosno integracija dotičnih u jasno određeno polje bioprotekcionizma nužno iziskuje filozofijski induciranu orijentacijsku platformu, a sa svrhom jasnoga opredjeljivanja u smjeru zaštite života, odnosno bioprotekcionizma. Thomas Hoffman (2013, 7) navodi: »Njezina orijentacija prema životnim znanostima, kao jamačno najvažnijoj, čak i najrevolucionarnijoj grani suvremene znanosti, sugerira da je bioetika prostor gdje stvarni konflikti našeg doba bivaju diskutirani. I gdje drugo negoli u bioetici rasprave filozofa još uvijek imaju šansu za utjecanje na aktualne procese donošenja odluka u društvu, iako prisiljavajući filozofe da vlastitu odgovornost shvate ozbiljno.«

Prostor orijentacije u kontekstu evaluacije zamršenoga i kompleksnoga suodnošaja perspektiva i praktičnih puteva unutar rasprave o pobačaju smjera spram uključivanja raznih disciplina i stručnjaka vezano uz tematsku problemsku raspravu, uključivanja u transdisciplinarnom (Cerovac, 2013) ključu koje nadilazi pojedinačnost discipline i zalazi u domenu mereološkoga određivanja najkvalitetnije putanje djelovanja u određenom slučaju: primjerice medicinskoga stručnjaka u svrhu procjene rizika i opasnosti spram majke i ploda koje određena trudnoća sa sobom nosi; psihološkoga stručnjaka u kontekstu određivanja emocionalnoga utjecaja i reperkusija koje čin trudnoće ili pobačaja sa sobom nose za vrijeme i nakon donesene odluke; psihoterapijskoga u kontekstu pružanja psihosocijalne pomoći osobama; sociološkoga u kontekstu određivanja i pozicioniranja osobe u horizontu društvenoga prostora, kulturoloških obrazaca i društvene važnosti koju čin trudnoće predstavlja za osobu, proširujući motrište iz domene solipsizma pojedinačnosti odluke u horizont pobačaja kao slučaja koji se tiče i prijatelja i rodbine osobe, ali i čitavoga društva, na taj način potencijalno uzdižući osobu iz pozicije otuđenosti, samoće i izolacije pri odluci na čin pobačaja.

Takoder i filozofskoga stručnjaka u kontekstu postavljanja jasne, čvrste i smislene fenomenološke sinteze te etičkoga okvira koji pod biljegom bioetičkoga senzibiliteta usmjerava na zaštitu Života, te koji nagoni na određivanje najboljega mogućega, a ne najlakšega mogućega puta i rješenja.

Ovdje su inicijalno izneseni neki od potencijalnih angažmana, a u opširnijoj studiji, koju kanimo realizirati u budućnosti, moguće je postaviti jasniju sliku s pregršt pojedinačnih primjera i izvođenja popratnih teza. S obzirom na to da u ovom članku nema prostora za toliko detaljnu evaluaciju, izvodim hipotezu da je za odluku na pobačaj potrebna iscrpna pluriperspektivistička orijentacija, koja, ponovimo, podrazumijeva uključivanje sociologa, psihologa, filozofa, pravnika i dr. u stručne interdisciplinarnе timove zadužene za pomoć majkama pri orijentaciji, s obzirom na to da osobe često puta budu izgubljene te prianjaju stavovi-

ma okoline, internetskih portala, raznih pseudostručnjaka i ideologija, često ne proširujući poziciju vlastitoga bića u kontekst širine vremenskoga i prostornoga slijeda. Stoga iznosimo misao da se svaki pojedinačni slučaj pobačaja, osim same akterice tiče i cjelokupnoga društva na raznim razinama — ne samo u kontekstu biološke brojnosti populacije i kvalitete života majke, obitelji i djeteta, nego i u kontekstu mentalnih odjeka koje ženska osoba svakodnevno odašilje u društveni horizont odlukom ili ne–odlukom na pobačaj, unutar općega duhovnoga kulturološkoga horizonta. Koji bi, smatramo, trebao univerzalno na svim razinama obilježen razumijevanjem i zaštitom života,¹⁴ a čije obrise pretpostavlja smisao–nost odluke na izvođenje pobačaja i njegovu reperkusiju spram osobe aktera, ali i stručnjaka nadležnih za izvođenje pobačaja, na čijim se psihama, uzgred budi rečeno, također očituju odjeci vezani uz izvođenje pobačaja, bez obzira na to što se liječnike često puta promatra kao mehaničke izvršitelji određenih zahvata. I liječnici su sastavni dio mozaika Života, te se i njihov glas svakako treba čuti i uvažiti pri odluci na čin usmrćivanja ploda. Tvrdimo da liječnici nisu samo izvršitelji, nego sastavni dio konstelacije potrebne za odluku o počinjenju pobačaja, ili njegovu praktičnom izvršenju.

Zaključak

U ovom članku ponudeno je pregršt hipoteza i pitanja, znatno više nego li konkretno definiranih odgovora. Ipak, smatramo da, ako želimo doći do jasnih odgovora, prije svega moramo postaviti precizna pitanja koja čine čvrstu platformu za razrješavanje određene problematike, pogotovo kada je riječ o širini kompleksnosti koju pitanje pobačaja u sebi imanentno nosi i rezonira cjelokupnim društvom. Kao potencijalnu sintezu uveli smo metodološke postulate pluriperspektivizma, transdisciplinarnosti te orijentacijskoga znanja i djelovanja, svojstvene integrativnoj bioetici. Kritičke note upućene su dijametralno suprotnoj poziciji — binarnomu modusu dualiziranih tabora koje smo promatrali kao plodno tlo za sužavanje kompleksnosti problematike, a koje ne služi određivanju jasnih rješenja, nego pogoduje daljnjemu kruženju oko srži problema, ostavljajući trudne osobe u nemilosti žrvnja medijske ideologizacije, odlaganja dijaloga i daljnega krabuljenja odnosa fenomena života i smrti.

Pritom filozofiju promatramo kao integrativni zbor *Logosa*, koji sabirući razne elemente u životnom prostoru tvori žar bioetičkoga senzibiliteta i orijentacijski osvjetljava puteve unutar prepreka na putu realizacije ljudskoga intencionaliteta. Zaključno, zapitajmo se bioprotekcionistički: Težimo li kao društvo pobačaju života ili negaciji smrti? Jasno i glasno dajem svoj glas drugo postavljenomu polu.

14 Na spomenutom tragu evaluira Marijan Steiner (2020).

Literatura

- Begić, Ana; Golubović, Marin (2017). Dostojanstvo ljudske osobe i pravo na život. *Jahr*, 8(1), 59–71.
- Brozović, Dalibor (ur.) (1999). *Hrvatska enciklopedija: I: A–Bd*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža.
- Cerovac, Tomislav (2013). Transdisciplinarni pristup učenju i istraživanju na sveučilištu. *Metodički ogledi*, 20(1), 15–31.
- Čović, Ante (2007). Integrativna bioetika i pluriperspektivizam. U: V. Valjan (ur.), *Integrativna bioetika i izazovi suvremene civilizacije* (str. 65–75). Sarajevo: Bioetičko društvo u BiH.
- Debord, Guy (1999). *Društvo spektakla*. Zagreb: Arkzin.
- Faundes, Anibal; Hardy, Ellen (1997). Illegal abortion: consequences for women's health and the health care system. *International Journal of Gynecology & Obstetrics*, 58(1), 77–83.
- Frankl, Viktor (2021). *Liječnik i duša: Temelji logoterapije i egzistencijske analize*. Zagreb: Kršćanska sadašnjost.
- Fuchs, Thomas (2018). *Ecology of Brain: Phenomenology and Ecology of the Embodied Mind*. Oxford: Oxford University.
- Giacomo, Ester di; Pessina, Rodolfo; Santorelli, Mario; Rucco, Daniele; Placenti, Valeria; Aliberti, Francesca; Colmegna, Fabrizia; Clerici, Massimo (2021). Therapeutic termination of pregnancy and women's mental health: Determinants and consequences. *World Journal of Psychiatry*, 11(11), 937–953.
- Gupta, Rahila (2014). Pro-choice: all the way to the sex-selection gallows. *Feminist Review*, 107, 84–89.
- Hoffmann, Thomas Sören (2013). Bioetika i mnogostrukost pojmova prirode. U: T. Krznar (ur.), *Čovjek i priroda: prilog određivanju odnosa* (str. 5–15). Zagreb: Pergamena.
- Hrabar, Dubravka (2015). Pravo na pobačaj: pravne i nepravne dvojbe. *Zbornik PFZ*, 65(6), 791–831.
- Janeš, Luka (2019). Život kao medij smrti? *In medias res*, 8(2), 2181–2194.
- Janeš, Luka (2020). Integrative bioethics as the phenomenology of life. U: S. Ferrarello (ur.), *Phenomenology of Bioethics: Technoethics and Lived-Experience* (str. 47–59). Dodrecht: Springer.
- Matulić, Tonči (1997). *Pobačaj: drama savjesti*. Zagreb: FTIDI
- Niță, Andreea Mihaela; Goga, Cristina (2020). A research on abortion: ethics, legislation and socio-medical outcomes. Case study: Romania. *Romanian Journal of Morphology Embryology*, 61(1), 283–294.
- Pivčević, Edo (1997). *Na tragu fenomenologije*. Zagreb: Nakladni zavod Globus.
- Potrč, Matjaž (2017). *Pojave i psihologija*. Zagreb: Lara.
- Potter, Van Rensselaer (2007). *Bioetika: Most prema budućnosti*. Rijeka: Medicinski fakultet.
- Pozaić, Valentin (1987). Rasprava o početku ljudskog života. *Obnovljeni Život*, 42(1), 47–61.
- Reardon, David (2018). The abortion and mental health controversy: A comprehensive literature review of common ground agreements, disagreements, actionable recommendations, and research opportunities. *Sage*, 6, 1–38.
- Rinčić, Iva; Muzur, Amir (2012). *Fritz Jahr i radanje europske bioetike*. Zagreb: Pergamena.

- Alvarez Maninen, Bertha (2013). Integrative bioethics as the phenomenology of life, Pro–Choice: Shared Values in the Abortion Debate. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Smiljanić, Damir (2011). Problem pogledâ na svijet i integrativna bioetika. *Filozofska istraživanja*, 31(2), 245–253.
- Steiner, Marijan (2020). Pro–Life, Pro–Choice: Shared Values in the Abortion Debate. Alvarez Maninen, Bertha (2013). Pro–Life, Pro–Choice: Shared Values in the Abortion Debate. Nashville: Vanderbilt University Press.
- Steiner, Marijan (2020). Ljudski zemaljski život od začeca do smrti. U: I. Antunović et al. (ur.), *Život biraj — Elige vitam* (str. 33–45). Zagreb: Filozofsko–teološki institut Družbe Isusove.
- Wehrle, Thomas (2020). Being a body and having a body: The twofold temporality of embodied intentionality. *Phenomenology and the Cognitive Science*, 19, 499–521.
- Weintraub, Ruth (2012). What can we learn from Buridan's ass? *Canadian Journal of Philosophy*, 44(3), 281–302.
- Zagorac, Ivana (2018). *Bioetički senzibilitet*. Zagreb: Pergamena.

An Overview on the Abortion of Life and Negation of Death

Luka Janeš*

Summary

It may be noted that, in recent years, public and private discussions on abortion are being conducted and that they are becoming increasingly heated. Furthermore, they extend into various narrative–interpretation sequences which range from the question of body ownership, the status of the fetus between a biological and a spiritual entity, the freedom of choice in giving birth, to appeals of conscience, demographic and anti–demographic arguments the uprightness of medical experts for performing gynecological procedures. However, it seems that in this emotionally charged debate, perhaps the fundamental question is usually missing — that of the mereological (Potrč) contextualization of the scale of life and death as a starting point within the debating platform.

Therefore, this article will attempt to determine the semantic level, on the one hand of revitalization, and on the other of lethality, present in the mother's decision to have a medically induced abortion, and in the circumstances that stipulate it. At the same time, an effort will be made to determine what "life" is and what "death" is for a person in the complex and intricate situation of a making the decision to abort a child — on the transdisciplinary horizon of the evaluation, setting sociological, psychological, philosophical and bioethical segmentation. Also, in order to elaborate this, above all, complex, tabooed bioethical issue, in particular, to elaborate it in a sufficiently and dignified pervasive way, using the hypothesis of pluriperspectivity for a methodological intentional (Brentano) orientation.

Keywords: *abortion; life; death; mereology; orientation; pluriperspectivism; transdisciplinarity*

* Luka Janeš, Ph.D., Assistant Professor, Faculty of Philosophy and Religious Studies, University of Zagreb. Address: Jordanovac 110, 10000 Zagreb, Croatia. E–mail: luka.janes@ffrz.unizg.hr